

Natura 2000- plejeplan

for lysåbne naturtyper og arter
på Naturstyrelsens arealer
2. planperiode 2016-2021
i Natura 2000-område nr.
127 Sydfynske Øhav

Titel:

Natura 2000-plejeplan for lysåbne naturtyper og arter på Naturstyrelsens arealer.

2. planperiode 2016-2021 i Natura 2000-område nr. 127 Sydfynske Øhav

Udgiver:

Naturstyrelsen
Gjøddinggård
Førstballevej 2
7183 Randbøl
www.nst.dk

År:

2017

Foto:

Havterner ved Halmø i Sydfynske Øhav.

Fotograf: Leif Bisschop-Larsen

Kort:

Naturstyrelsen, på baggrund af kortmaterialer i henhold til tilladelse G18/1997 (Kort og Matrikelstyrelsen)

ISBN nr.

[xxxxx]

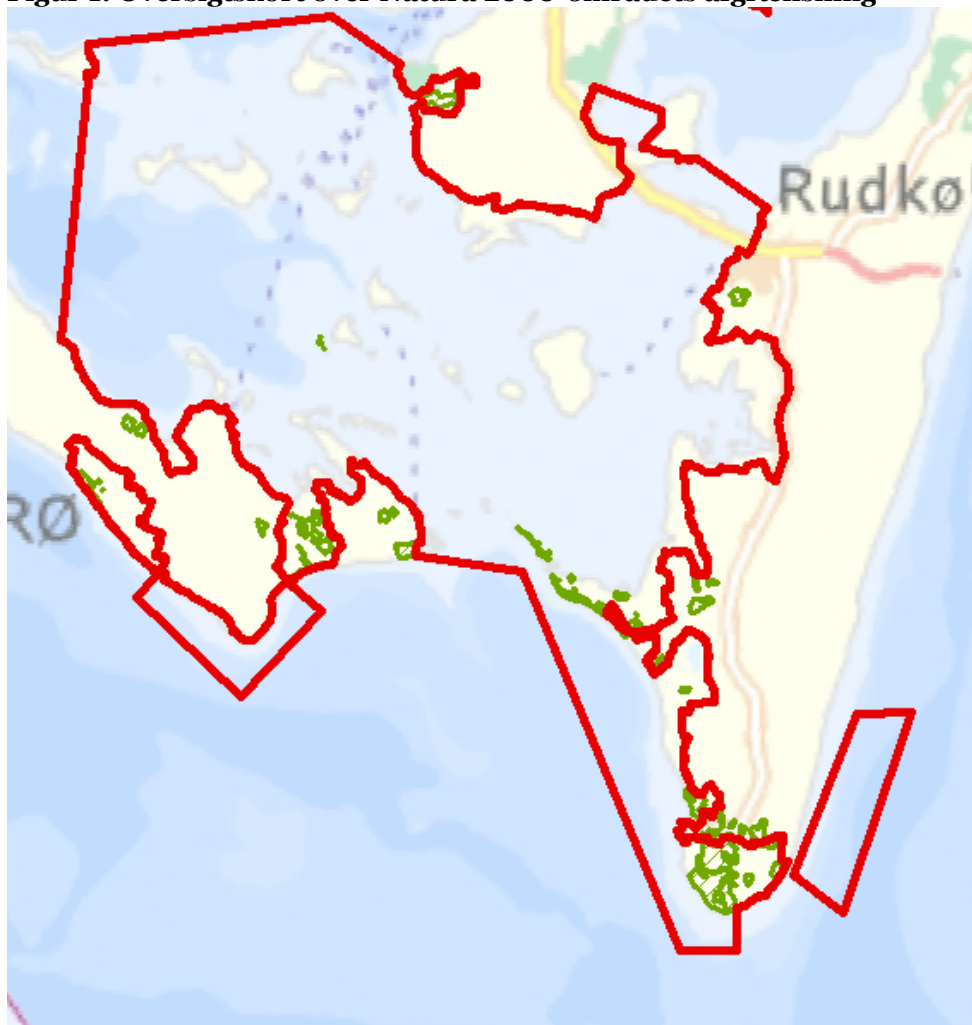
Må citeres med kildeangivelse.

1. Generelt

Der er 20. april 2016 offentliggjort Natura 2000-planer for 252 områder i Danmark.

Denne plejeplan følger op på Natura 2000-planen for område N127 Sydfynske Øhav og vedrører Naturstyrelsens arealer på 608 ha.

Figur 1: Oversigtskort over Natura 2000-områdets afgrænsning

- Natura2000 område
- Naturstyrelsens areal

I denne plejeplan er arealer og indsats opdelt på henholdsvis lysåbne naturtyper og arter knyttet til de lysåbne naturtyper. Bemærk, at Naturstyrelsens samlede arealforvaltning i området er omfattet af flere planbestemmelser og retningslinjer end dem, der findes i denne plan. For supplerende læsning herom henvises til driftsplanen og det tilhørende Naturplejeark, som kan findes på Naturstyrelsens hjemmeside www.nst.dk.

Naturstyrelsen har udarbejdet et resumé af plejeplanen, som indgår i en kommunal Natura 2000-handleplan. Dette resumé er vedlagt som bilag 1.

Plejeplanen gælder for perioden 2016 -2021 og skal således senest være gennemført med udgangen af år 2021. Plejeplanen vil forsat være gældende efter 2021 og efterfølgende alene blive ajourført, når der foretages ændringer i udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, ændringer i Natura 2000- eller driftsplanlægningen eller ændringer i øvrige forhold, der måtte give anledning til at ajourføre plejeplanen.

På baggrund af nærværende plejeplan opdateres Naturplejemarket, der er et bilag til enhedens driftsplanlægning, hvor de specifikke plejetiltag vil være beskrevet på lokalitetsniveau, med bl.a. angivelse af naturtilstand, plejemål, plejetiltag, udløb og prioritering (tidsfølge).

Grundlag for prioriteringer og valg

Natura 2000-planen udgør grundlaget for plejeplanens prioriteringer og valg. I de tilfælde hvor der har været forudset en modstrid mellem hensyn til forskellige arter og/eller naturtyper på områdets udpegningsgrundlag, har Natura 2000-planen allerede foretaget denne prioritering.

Overvågning

Natura 2000-indsatsen bliver løbende overvåget i forhold til udpegningsgrundlag og naturværdier via NOVANA overvågningsprogram. Desuden afrapporterer Danmark den nationale indsats vedrørende habitat- og fuglebeskyttelsesdirektiverne til EU-kommissionen hvert 6. år. I 2016-18 foretager Styrelsen for Vand- og Naturforvaltning (SVANA) genkortlægning og tilstandsvurdering på alle arealer (lysåbne naturtyper og skovnaturtyper), og resultatet forventes at indgå i kommende basisanalyser for hvert enkelt område i 2019.

Få adgang til MiljøGIS overvågningsdata fra basisanalysen her:

<http://miljoegis.mim.dk/cbkort?profile=natura2000planer2h2014>

2. Områdebeskrivelse

Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H111 og Fuglebeskyttelsesområderne nr. F71 og F72 og har et areal på ca. 45.000 ha.

Området består af de centrale dele af øhavet fra Tåsinge i nord til Sydlangeland, Ærø og Marstal Bugt i syd. Havområdet i selve øhavet er meget lavvandet med enkelte dybe render og bassiner, Marstal Bugt er en del af den åbne Østersø. Der er indenfor området 5 beboede småøer (uden fast forbindelse) og ca. 30 større og mindre holme.

I kystområderne på Tåsinge, Langeland og Ærø er der større strandengsarealer og mange kystlaguner (nor), hvoraf en del med tiden er mere eller mindre afskåret fra havet ved naturlig aflejring af sten og sand, mens andre er afskåret fra havet ved kunstige dæmninger og i varierende omfang afvandet og opdyrket.

Havområdet udgøres desuden af meget store arealer af habitattyperne sandbanker, mudder- og sandflader, lavvandede bugter og rev (herunder biogene rev), i alt ca. 370 km² eller 82 % af Natura 2000- området. I havområdet findes righoldige plante- og dyresamfund, og dette er overvejende fødegrundlaget for øhavets store fuglebestande.

Øhavet er udpeget som levested for i alt 11 arter af trækkende vandfugle og er et af landets vigtigste raste- og overvintringsområder for sangsvane, knopsvane, ederfugl og blishøne. 14 arter af ynglefugle er udpegningsgrundlag. Området er et meget vigtigt levested for rørdrum, rørhøg, klyde, almindelig ryle, splitterne, havterne og dværgterne.

Fremtrædende blandt de naturtyper, som er udpegningsgrundlag, er kystlaguner (nor og strandsøer) samt strandenge, skrænter og typer knyttet til sten- og sandstrandene. De to første udgør i alt mere end 1.000 ha.

Inde på land udmærker området sig ved mange forekomster af mosetyperne rigkær og moser med hvas avneknippe. Således udgør arealet med avneknippemose mere end 5 % af naturtypens samlede areal i de danske Natura 2000-områder. I skovene findes bøg på muld, ege-blandskov samt elle- og askeskov.

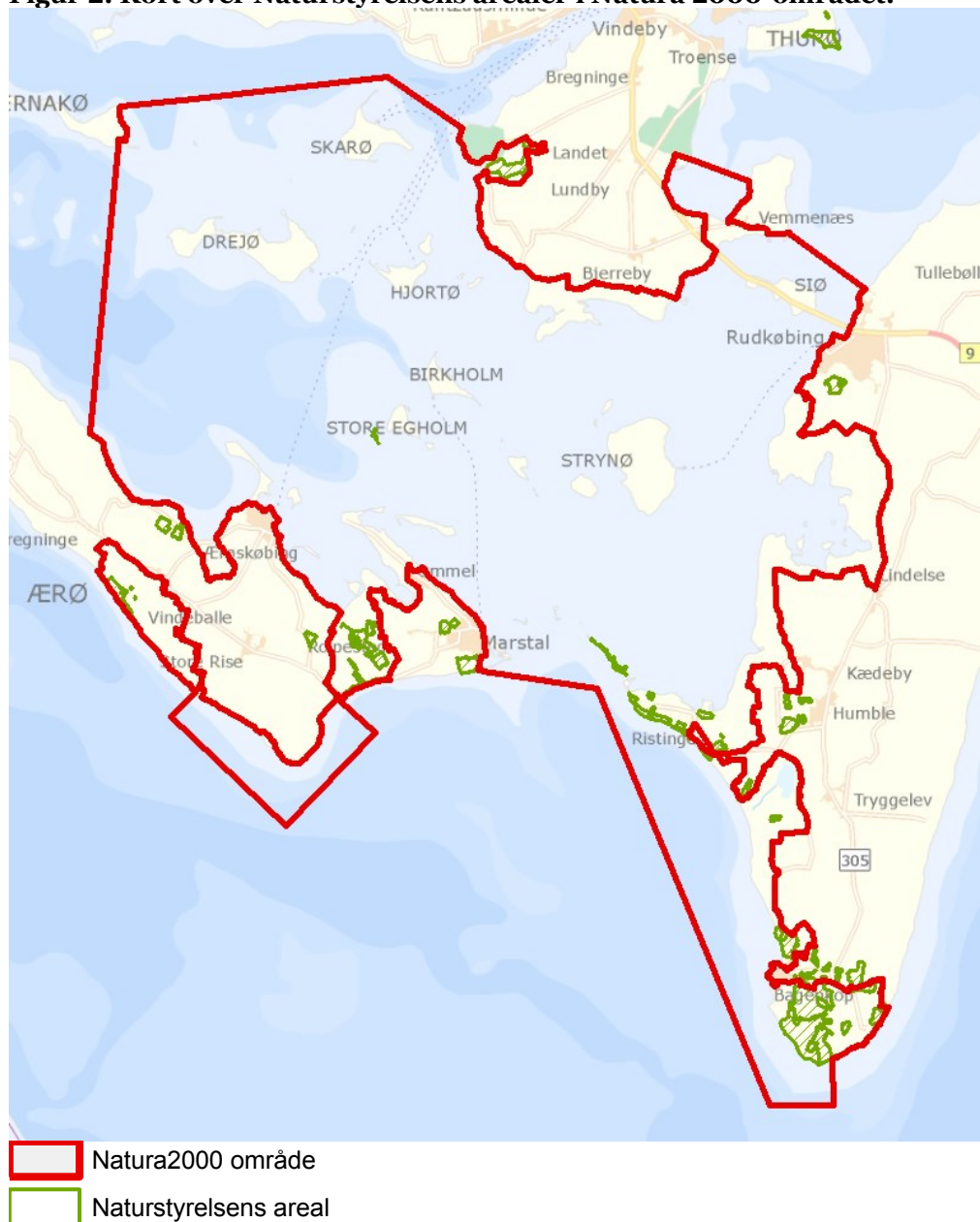
Endelig kan det fremhæves, at området er et kerneområde for klokkefrø. Stor vandsalamander, skæv vindelsnegl og sump vindelsnegl har desuden levesteder i området.

Der er i Natura 2000-området fredninger på i alt 440 ha. Fugleværnsfonden ejer 170 ha på Sydlangeland, som drives som fuglereservater. Omkring halvdelen af den centrale del af området er udlagt som vildtreservat, bl.a. med helt eller delvist adgangsforbud i yngletiden på 13 øer.

Natura 2000-området ligger i Svendborg, Langeland, Ærø og Faaborg-Midtfyn kommuner og indenfor Vandområdedistrikt Jylland og Fyn.

For en uddybende beskrivelse af Natura 2000-området, herunder præsentation af udpegningsgrundlaget for området, henvises til [Natura 2000-planen](#). På SVANAs hjemmeside kan der også findes forklaring af begreber mv.

Figur 2: Kort over Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-området.

På Sydlangeland indeholder Lundemose og Fakkemose nogle af landets største forekomster af mosetyperne hvis avneknippemose. I kanten af moserne er der afgræssede rigkær med pæne bestande af maj-gøgeurt.

I området omkring Gulstav er der flere mindre kalkoverdrev med en artsrig flora. Her er desuden udlagt store arealer i vedvarende græs, og Exmoor ponyer sørger for afgræsningen. Arealerne er under udvikling mod kalkoverdrev og indeholder en pæn bestand af den rødlistede planteart småfliget brandbæger. Strandengen i Klise Nor afgræsses ligeledes af Exmoor ponyer. Her er udviklet en særdeles artsrig flora med mange sjældne og halvsjældne arter som fx småfliget brandbæger, eng-klaseskærm, strand-siv, strand-loppeurt og vild selleri.

På Ristinge Klint findes den eneste fynske forekomst af kalksandsoverdrev. Oven for klinten er landbrugsarealer taget ud af omdrift og ligger nu med helårsgræsning. Arealerne er under udvikling mod kalkoverdrev på grund af gode spredningsbetingelser for overdrevsplanterne fra Ristinge Klint.

Voderup Klint på Ærø er et af Fyns største sammenhængende kalkoverdrev med en meget artsrig flora og flere fine kildevæld. Desuden indeholder Gråsten Nor en af Danmarks største bestande af orkideen maj-gøgeurt, og her findes både rigkær og strandeng

Tabel a: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)		
	naturtype	Total
1330	Strandeng	69,0
2130	Grå/grøn klit	8,0
6210	Kalkoverdrev	36,2
7230	Rigkær	17,1
7220	Kildevæld	0,5
1220	Strandvold med flerårige	3,4
1230	Kystklint/klippe	2,1
1210	Strandvold med enårige	0,6
7210	Avneknippemose	11,6
2110	Forklit	1,1
6120	Tør overdrev på kalkholdigt sand	2,9
2120	Hvid klit	1,5
Hovedtotal		154,2

Desuden er der i udpegningsgrundlaget nævnt følgende arter, der forekommer, eller har potentiale til at kunne indfinde sig, i Naturstyrelsens dele af Natura 2000-området:

- Skæv vindelsnegl (H111)
- Sump vindelsnegl (H111)
- Stor vandsalamander (H111)
- Klokkefrø (H111)
- Rørdrum Y (F71) (F72)
- Sangsvane T (F71) (F72)
- Mørkbuget knortegås T (F71)
- Troland T (F71)
- Rørhøg Y (F71) (F72)
- Havørn TY (F71) (F72)
- Fiskeørn T (F72)
- Plettet rørvagtel Y (F71) (F72)
- Engsnarre Y (F71) (F72)
- Klyde Y (F71)
- Almindelig ryle Y (F71)
- Brushane Y (F71)
- Sorthovedet Måge Y (F71)
- Splitterne Y (F71)
- Fjordterne Y (F71) (F72)
- Havterne Y (F71)
- Dværgterne Y (F71)
- Mosehornugle Y (F71)

3. Status for gennemførelse og erfaringer fra 1. plejeplanperiode

Plejeplanen for 1. planperiode omfattede 11, hvoraf de 10 vurderes at være gennemført. De gennemførte plejetiltag omfattede græsning og hegning på op til 93 ha, slæt på 28 ha, rydning af opvækst på 19- 20 ha, rydning af bevoksning på 2 ha, bekæmpelse af invasive arter på 2-3 ha, ophør med vedligeholdelse af afvanding på 30 ha samt etablering og restaurering af samlet 19 vandhuller og anden særlig udformning af arealplejen. Den aktive lukning af dræn og grøfter på 8 ha, hvoraf de 7 er under udvikling til potentiel habitatnatur, er ikke gennemført. Naturstyrelsen har gennemført en evaluering i form af en statusopgørelse og overvejelser om hvilke erfaringer, der kan drages af første planperiode.

Vandhuller er etableret og restaureret ved oprensning og rydning af pil og dunhammer, for at sikre tilstrækkelig lyseksponering og renhed i forhold til klokkefrø. Indsatsen for klokkefrø har samtidig gavnet stor vandsalamander og bilag IV-arter som springfrø og spidssnudet frø.

Tabel b: Status for gennemførelse af plejeplanens mål for 1. planperiode 2009-2015.

Gennemførte indsatser (antal)	10	Gennemførte indsatser (areal)	95 ha	92 %
Ikke-gennemførte indsatser (antal)	1	Ikke-gennemførte indsatser (areal)	8 ha	8 %

Tabel c: Oversigt over konkrete indsatser der ikke er gennemført med begrundelse

Natur type	Naturtype navn	Plejemål	Plejetiltag	ha	Begrundelse for manglende gennemførelse
7230	Rigkær	Forbedring af hydrologi	aktiv lukning af dræn og grøfter	1	Der er ikke foretaget aktiv lukning af dræn og grøfter på 8 ha, hvoraf de 7 ha er potentiel ny natur, da det forudsætter en forundersøgelse og anlæg som er omfattet af et nyt LIFE Rigkilde-projekt. Natura 2000 planens mål vurderes at kunne opnås trods senere implementering.

		Udvikling mod rigkær og avneknippemose	aktiv lukning af dræn og grøfter	7	Der er ikke foretaget aktiv lukning af dræn og grøfter på 8 ha, hvoraf de 7 ha er potentiel ny natur, da det forudsætter en forundersøgelse og anlæg som er omfattet af et nyt LIFE Riggilde-projekt. Natura 2000 planens mål vurderes at kunne opnås trods senere implementering.
--	--	--	----------------------------------	---	--

Generelle bemærkninger og konkrete erfaringer i forhold til 1. generations plejeplanlægning

Generelle bemærkninger

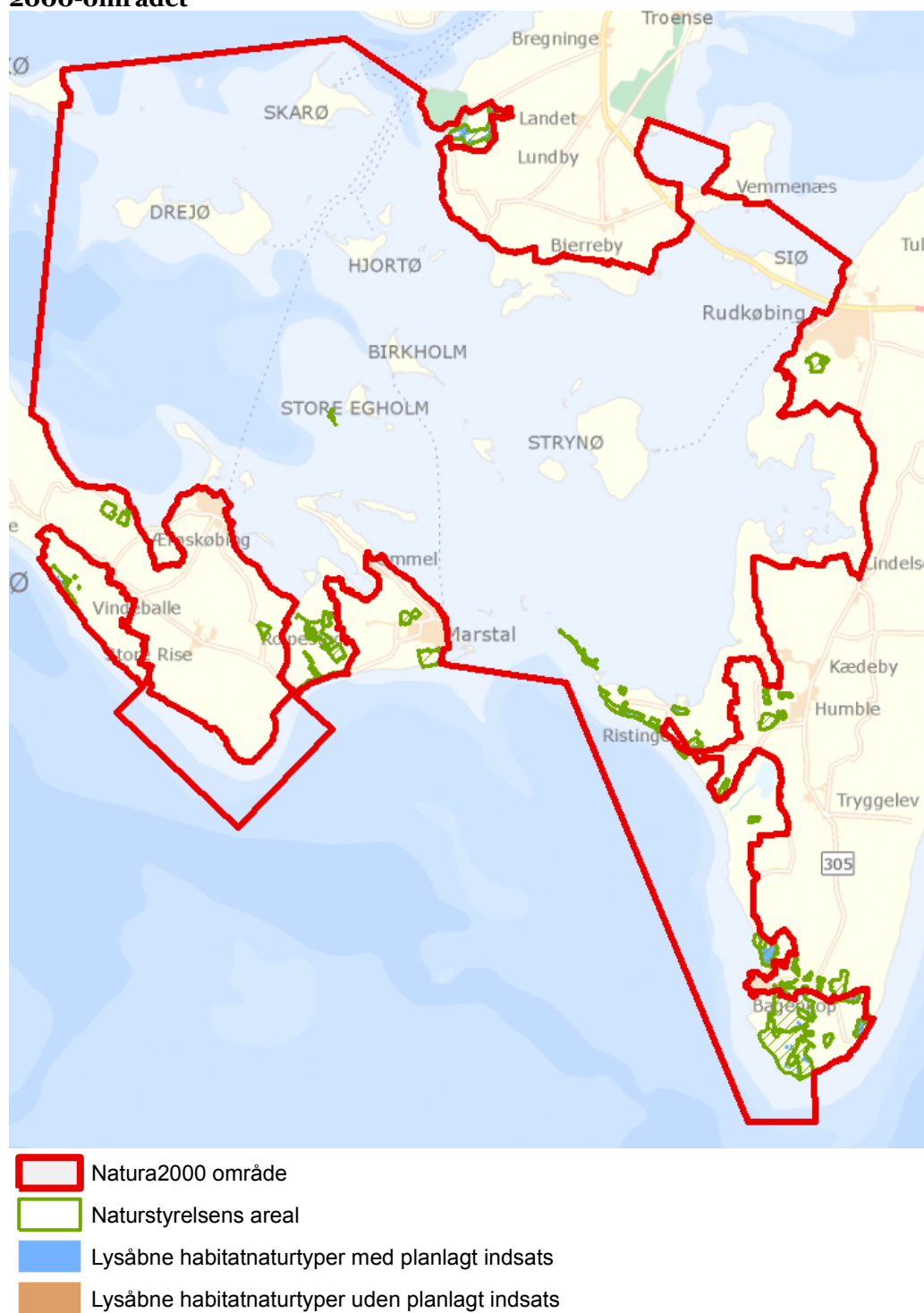
Generelt er store dele af indsatserne på Sydlangeland og Ærø sket i medfør af LIFE overdrev II projektet, LIFE Baltcoast projektet, LIFE Klokkefrø projektet og det igangværende LIFE 70 projekt.

Konkrete erfaringer

- Indsatsen med bekæmpelse af rynket rose langs kysterne ved Klise Nor, Ristinge Klint forventes at skulle overvåges og evt. fortsættes i kommende planperioder, i de områder hvor det ikke har været muligt at etablere græsningsdrift.
- De steder hvor der er etableret ny græsningsdrift, som eksempelvis ved Lundemose, vil der være behov for justering af hegnslinjen ad åre, efterhånden som græsningen får ændret jordbundsstrukturen og bliver mere fast.
Ved Gulstav Mose er der etableret indre hegn og suppleret med kreaturafgræsning i sensommeren, da hesteafgræsningen i moseområderne, ikke har været tilstrækkelig.

4. Mål og plejetiltag

Figur 3: Oversigt over lysåbne naturtyper og planlagte indsatser i Natura 2000-området

Plejeplanen er udarbejdet i overensstemmelse med Natura 2000-planens målsætninger og adresserer konkret følgende områdespecifikke retningslinjer fra Natura 2000-planens indsatsprogram:

- Der sikres sammenhæng mellem forekomster af kalkoverdrev, surt overdrev og rigkær med henblik på at gøre arealet mere robust overfor a) pludselige hændelser (f.eks. ekstreme vejrforhold), b) klimaændringer c) for at mindske randpåvirkninger fra omkringliggende landbrugsarealer eller d) for at bidrage til etablering af større driftsenheder.
- Tilstanden af levestederne for brushane, rørdrum og rørhøg forbedres, således at de kortlagte levesteder får en god naturtilstand i overensstemmelse med arternes krav til ynglelokalitet.
- Tilstanden af levestederne for fjordterne, dværgterne, havterne, klyde og splitterne forbedres, således at 75 % af de kortlagte levesteder for fjordterne, dværgterne, havterne og klyde samt levestedet for splitterne får en god naturtilstand i overensstemmelse med arternes krav til ynglelokalitet.
- Der iværksættes en bekæmpelse af invasive arter på naturtyperne forklit og hvid klit med fokus på arealer med en forekomst på over 10 %.
- Naturstyrelsen vurderer og justerer på baggrund af udarbejdet strategi efter behov vildtreservatet Det sydfynske Øhav.
- Naturstyrelsen vil være særlig opmærksom på tørt kalksandsoverdrev, kalkoverdrev, surt overdrev, tidvis våd eng, rigkær, samt mosehornugle, almindelig ryle, brushane, dværgterne, splitterne, ederfugl, plettet rørvagtel og klokkefrø, som har en væsentlig forekomst i området (jf. områdets målsætning) og er i tilbagegang.

I dette afsnit beskrives Naturstyrelsens *mål* for de ovenstående lysåbne naturtyper og arter i denne planperiode. Der kan være flere mål for et givent areal med en naturtype, og det samme kan være tilfældet for en art.

Desuden præsenteres de typer af *plejetiltag*, som Naturstyrelsen vil anvende på baggrund af Naturstyrelsens erfaringer og bedste viden om naturpleje, der blandt andet omtales i det vejledende indsatskatalog for N2000-plejeplanlægning for lysåbne naturtyper, Skov- og Naturstyrelsens Naturplejestrategi (1999), Naturstyrelsens plejebog om 'Græsning og høslæt i naturplejen', Naturstyrelsens plejebogsserie for henholdsvis overdrev, ferske enge, søer, strandenge, hede, mose, små vandhuller samt Naturstyrelsens Naturportal.

På et areal kan der forekomme mere end én slags plejetiltag, ligesom der kan være fastlagt flere tiltag for en art.

Arealtallene i tabellerne udtrykker Naturstyrelsens vurdering af omfanget af de enkelte plejetiltag, der vil blive gennemført i plejeplanens periode. I Naturplejearket der ligger som bilag til driftsplanen fremgår Naturstyrelsens vurdering af plejebehovet for de løbende samt enkeltstående plejetiltag, herunder med en angivelse af lokaliteten, en prioritering af tidsfølgen på plejetiltagene, naturtilstanden og plejebehovet.

Plejemål og plejetiltag for lysåbne naturtyper

Der vil på de lysåbne naturtyper i dette Natura 2000-område blive foretaget *løbende* pleje, med henblik på opretholdelse af naturtypen i form af henholdsvis græsning på strandeng, tidvis våd eng, rigkær, kildevæld, kalkoverdrev og surt overdrev, samt rydning af vedplanter på rigkær, kildevæld, kalkoverdrev og surt overdrev jf. nedenstående skema.

Der foretages endvidere *enkeltstående* indgreb i form af hegning og andre anlæg vedrørende græsning på strandenge, tidvis våd eng, rigkær, kalkoverdrev og surt overdrev og understøttelse af naturlig hydrologi på strandenge.

Tabel e: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
	Naturtype	Målsætning	Total	
Eksisterende habitatnatur	6210	Kalkoverdrev	Sikring af naturtypen	36,2
			Naturtypebevarende pleje	36,2
	7220	Kildevæld	Sikring af naturtypen	0,5
			Naturtypebevarende pleje	0,5
	1210	Strandvold med enårige	Sikring af naturtypen	0,6
			Naturlig dynamik	0,6
	1220	Strandvold med flerårige	Sikring af naturtypen	3,4
			Naturlig dynamik	3,4
	1230	Kystklint/klippe	Sikring af naturtypen	2,1
			Naturlig dynamik	2,1
	7210	Avneknippemose	Sikring af naturtypen	11,6
			Naturtypebevarende pleje	11,6
	7230	Rigkær	Sikring af naturtypen	17,1
			Naturtypebevarende pleje	17,1
	1330	Strandeng	Sikring af naturtypen	69,0
			Naturtypebevarende pleje	61,2
			Naturlig dynamik	7,9
	2130	Grå/grøn klit	Sikring af naturtypen	8,0
			Naturlig dynamik	8,0
	2110	Forklit	Sikring af naturtypen	1,1
			Naturlig dynamik	1,1
	6120	Tør overdrev på kalkholdigt sand	Sikring af naturtypen	2,9
			Naturtypebevarende pleje	2,9
	2120	Hvid klit	Sikring af naturtypen	1,5
			Naturtypebevarende pleje	1,5

Tabel f: Planlagte løbende plejetiltag af hensyn til lysåbne naturtyper
Areal omfattet af indsatsen (ha)

		Naturtype	Plejetiltag	Omfattet af eksisterende planlægning	Total
Eksisterende habitatnatur	6210	Kalkoverdrev	Rydning af opvækst	Eksisterende	36,2
			Græsning	Eksisterende	35,9
			Slåning - d.v.s. uden fjernelse af det afslåede	Eksisterende	0,3
	7220	Kildevæld	Rydning af opvækst	Eksisterende	0,5
			Græsning	Eksisterende	0,5
	1210	Strandvold med enårige	Andet areal uden drift	Eksisterende	0,6
	1220	Strandvold med flerårige	Andet areal uden drift	Eksisterende	3,4
	1230	Kystklint/klippe	Andet areal uden drift	Eksisterende	2,1
	7210	Avneknippemose	Rydning af opvækst	Nyt	4,3
			Græsning	Eksisterende	7,3
				Nyt	4,3
	7230	Rigkær	Rydning af opvækst	Eksisterende	7,1
				Nyt	10,1
			Græsning	Eksisterende	7,1
				Nyt	10,1
	1330	Strandeng	Græsning	Eksisterende	61,2
			Andet areal uden drift	Eksisterende	7,9
	2130	Grå/grøn klit	Andet areal uden drift	Eksisterende	8,0
	2110	Forklit	Andet areal uden drift	Eksisterende	1,1
	6120	Tør overdrev på kalkholdigt sand	Rydning af opvækst	Eksisterende	2,9
	2120	Hvid klit	Bekæmpelse af invasive arter	Eksisterende	1,5

I tabel f er der en opdeling i to kategorier "eksisterende" og "nye":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "nye": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

**Tabel g: Planlagte enkeltstående plejetiltag af hensyn til lysåbne naturtyper
Areal omfattet af indsatsen (ha)**

				Omfattet af eksisterende planlægning Total	
	Naturtype	Plejetiltag			
Eksisterende habitatnatur	6210	Kalkoverdrev	Hegning	Eksisterende	35,9
			Andre anlæg vedr. græsning - ikke hegn	Eksisterende	35,9
	7220	Kildevæld	Hegning	Eksisterende	0,5
			Andre anlæg vedr. græsning - ikke hegn	Eksisterende	0,5
	7210	Avneknippemose	Hegning	Eksisterende	7,3
				Nyt	4,3
			Andre anlæg vedr. græsning - ikke hegn	Eksisterende	7,3
				Nyt	4,3
			Rydning af bevoksning	Nyt	4,3
	7230	Rigkær	Hegning	Eksisterende	7,1
				Nyt	10,1
			Andre anlæg vedr. græsning - ikke hegn	Eksisterende	7,1
				Nyt	10,1
			Rydning af bevoksning	Nyt	10,1
	1330	Strandeng	Hegning	Eksisterende	61,2
			Andre anlæg vedr. græsning - ikke hegn	Eksisterende	61,2

I tabel g er der en opdeling i to kategorier "eksisterende" og "nye":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "nye": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Plejemål og plejetiltag for arter

Som hovedregel vil arterne på udpegningsgrundlaget have gavn af plejetiltagene for naturtyperne i de områder som arten er eller potentielt kan blive tilknyttet. Disse plejetiltag fremgår af tabel f og g.

Af hensyn til arterne klokkefrø, klyde, fjordterne, havterne og dværgterne gennemføres specifikke artsplejetiltag.

Naturstyrelsen planlægger ikke yderligere indsats for arterne skæv vindelsnegl, sump vindelsnegl, stor vandsalamander, sangsvane, mørkbuget knortegås, troldand, havørn, fiskeørn, plettet rørvagtel, engsnarre, almindelig ryle, sorthovedet måge, rørdrum, rørhøg, brushanesplitterne, og mosehornugle end de plejetiltag, der er oplyst under plejeplanerne for de lysåbne naturtyper. Der sker plejetiltag i form af afgræsning mv for ganske betydelige arealer i natura2000-området, der ikke er naturtyper. Græsningen målrettes de enkelte arter, hvor det er relevant og muligt. Samtidig er en række øer og holme underlagt adgangsforbud i yngletiden. Denne pleje tilgodeser sikring af levesteder for de nævnte arter.

En mere detaljeret beskrivelse af specifikke artsplejetiltag fremgår af Naturplejemarket i bilag til driftsplanen.

Tabel h: Mål for arter

Målsatte arter (antal)		
Art	Navn	Målsætning
1188	Klokkefrø	Sikring af artens spredningsmuligheder
		Sikring af artens levested
A132	Klyde	Sikring af artens levested
		Beskyttelse mod forstyrrelser
A193	Fjordterne	Sikring af artens levested
A194	Havterne	Sikring af artens levested
		Beskyttelse mod forstyrrelser
A195	Dværgterne	Sikring af artens levested
		Beskyttelse mod forstyrrelser

Tabel i: Specifikke artsplejetiltag

Indsatser for arter (antal)		
Art	Navn	Indsatstype
1188	Klokkefrø	Restaurering af vandhuller/søer
A132	Klyde	Færdselsregulering ved skiltning
		Begrænsning af prædation
A193	Fjordterne	Begrænsning af prædation
A194	Havterne	Færdselsregulering ved skiltning
		Begrænsning af prædation
A195	Dværgterne	Færdselsregulering ved skiltning
		Begrænsning af prædation

Udvidelser af naturtyper

Nogle af Natura 2000-områdets arealer uden habitatnatur kan udvikle sig til naturtyper på sigt. For naturtyperne kalkoverdrev, avneknippemose og rigkær kan der på lang sigt samlet blive tale om en nettoforøgelse på 10-40 ha.

Ved denne indsats sikres der sammenhæng mellem forekomster af overdrev med henblik på at gøre arealet mere robust overfor a) pludselige hændelser (f.eks. ekstreme vejrforhold), b) klimaændringer c) for at mindske randpåvirkninger fra omkringliggende landbrugsarealer eller d) for at bidrage til etablering af større driftsenheder

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at udviklingen i tilstanden er i fremgang for de dele af naturtyper og arter, der vedrører Naturstyrelsens arealer, således at der på sigt opnås tilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.

Bilag

Bilag 1: Resumé af plejeplan for Naturstyrelsens arealer i Natura 2000-område N 127

Denne plejeplan følger op på Natura 2000-planen for område N127 Sydfynske Øhav og vedrører Naturstyrelsens arealer på 608 ha.

Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H111 og Fuglebeskyttelsesområderne nr. F71 og F72 og har et areal på ca. 45.000 ha.

Området består af de centrale dele af øhavet fra Tåsinge i nord til Sydlangeland, Ærø og Marstal Bugt i syd. Havområdet i selve øhavet er meget lavvandet med enkelte dybe render og bassiner, Marstal Bugt er en del af den åbne Østersø. Der er indenfor området 5 beboede småøer (uden fast forbindelse) og ca. 30 større og mindre holme.

I kystområderne på Tåsinge, Langeland og Ærø er der større strandengsarealer og mange kystlaguner (nor), hvoraf en del med tiden er mere eller mindre afskåret fra havet ved naturlig aflejring af sten og sand, mens andre er afskåret fra havet ved kunstige dæmninger og i varierende omfang afvandet og opdyrket.

Havområdet udgøres desuden af meget store arealer af habitattyperne sandbanker, mudder- og sandflader, lavvandede bugter og rev (herunder biogene rev), i alt ca. 370 km² eller 82 % af Natura 2000-området. I havområdet findes righoldige plante- og dyresamfund, og dette er overvejende fødegrundlaget for øhavets store fuglebestande.

Øhavet er udpeget som levested for i alt 11 arter af trækkende vandfugle og er et af landets vigtigste raste- og overvintringsområder for sangsvane, knopsvane, ederfugl og blishøne. 14 arter af ynglefugle er udpegningsgrundlag. Området er et meget vigtigt levested for rørdrum, rørhøg, klyde, almindelig ryle, splitterne, havterne og dværgerterne.

Fremtrædende blandt de naturtyper, som er udpegningsgrundlag, er kystlaguner (nor og strandsøer) samt strandenge, skrænter og typer knyttet til sten- og sandstrandene. De to første udgør i alt mere end 1.000 ha.

Inde på land udmærker området sig ved mange forekomster af mosetyperne rigkær og moser med hvas avneknippe. Således udgør arealet med avneknippemose mere end 5 % af naturtypens samlede areal i de danske Natura 2000-områder. I skovene findes bøg på muld, ege-blandskov samt elle- og askeskov.

Endelig kan det fremhæves, at området er et kerneområde for klokkefrø. Stor vandsalamander, skæv vindelsnegl og sump vindelsnegl har desuden levesteder i området.

Der er i Natura 2000-området fredninger på i alt 440 ha. Fugleværnsfonden ejer 170 ha på Sydlangeland, som drives som fuglereservater. Omkring halvdelen af den centrale del af området er udlagt som vildtreservat, bl.a. med helt eller delvist adgangsforbud i yngletiden på 13 øer.

Natura 2000-området ligger i Svendborg, Langeland, Ærø og Faaborg-Midtfyn kommuner og indenfor Vandområdedistrikt Jylland og Fyn.

På Sydlangeland indeholder Lundemose og Fakkemose nogle af landets største forekomster af mosetyper hvis avneknippemose. I kanten af moserne er der afgræssede rigkær med pæne bestande af maj-gøgeurt.

I området omkring Gulstav er der flere mindre kalkoverdrev med en artsrig flora. Her er desuden udlagt store arealer i vedvarende græs, og Exmoor ponyer sørger for afgræsningen. Arealerne er under udvikling mod kalkoverdrev og indeholder en pæn bestand af den rødlistede planteart smalfliget brandbæger. Strandengen i Klise Nor afgræsses ligeledes af Exmoor ponyer. Her er udviklet en særdeles artsrig flora med mange sjældne og halvsjældne arter som fx smalfliget brandbæger, eng-klaseskærm, strand-siv, strand-loppeurt og vild selleri.

På Ristinge Klint findes den eneste fynske forekomst af kalksandsoverdrev. Oven for klinten er landbrugsarealer taget ud af omdrift og ligger nu med helårsgræsning. Arealerne er under udvikling mod kalkoverdrev på grund af gode spredningsbetingelser for overdrevsplanterne fra Ristinge Klint.

Voderup Klint på Ærø er et af Fyns største sammenhængende kalkoverdrev med en meget artsrig flora og flere fine kildevæld. Desuden indeholder Gråsten Nor en af Danmarks største bestande af orkideen maj-gøgeurt, og her findes både rigkær og strandeng

Tabel I: Kortlagte lysåbne naturtyper i plejeplanen

Lysåbne naturtyper (ha)		Total
	naturtype	
1330	Strandeng	69,0
2130	Grå/grøn klit	8,0
6210	Kalkoverdrev	36,2
7230	Rigkær	17,1
7220	Kildevæld	0,5
1220	Strandvold med flerårige	3,4
1230	Kystklint/klippe	2,1
1210	Strandvold med enårige	0,6
7210	Avneknippemose	11,6
2110	Forklit	1,1
6120	Tør overdrev på kalkholdigt sand	2,9
2120	Hvid klit	1,5
Hovedtotal		154,2

Indsats for de lysåbne naturtyper

I det følgende angives Naturstyrelsens planlagte indsats for de lysåbne naturtyper på udpegningsgrundlaget

Tabel II: Plejemål for lysåbne naturtyper

Målsatte habitatnaturtyper (ha)				
		Naturtype	Målsætning	Total
Eksisterende habitatnatur	6210	Kalkoverdrev	Sikring af naturtypen	36,2
			Naturtypebevarende pleje	36,2
	7220	Kildevæld	Sikring af naturtypen	0,5
			Naturtypebevarende pleje	0,5
	1210	Strandvold med enårige	Sikring af naturtypen	0,6
			Naturlig dynamik	0,6
	1220	Strandvold med flerårige	Sikring af naturtypen	3,4
			Naturlig dynamik	3,4
	1230	Kystklint/klippe	Sikring af naturtypen	2,1
			Naturlig dynamik	2,1
	7210	Avneknippemose	Sikring af naturtypen	11,6
			Naturtypebevarende pleje	11,6
	7230	Rigkær	Sikring af naturtypen	17,1
			Naturtypebevarende pleje	17,1
	1330	Strandeng	Sikring af naturtypen	69,0
			Naturtypebevarende pleje	61,2
			Naturlig dynamik	7,9
	2130	Grå/grøn klit	Sikring af naturtypen	8,0
			Naturlig dynamik	8,0
	2110	Forklit	Sikring af naturtypen	1,1
			Naturlig dynamik	1,1
	6120	Tør overdrev på kalkholdigt sand	Sikring af naturtypen	2,9
			Naturtypebevarende pleje	2,9
	2120	Hvid klit	Sikring af naturtypen	1,5
			Naturtypebevarende pleje	1,5

Tabel III: Planlagte løbende plejetiltag for lysåbne naturtyper
Areal omfattet af indsatsen (ha)

				Omfattet af eksisterende planlægning	Total
	Naturtype		Plejetiltag		
Eksisterende habitatnatur	6210	Kalkoverdrev	Rydning af opvækst	Eksisterende	36,2
			Græsning	Eksisterende	35,9
			Slåning - d.v.s. uden fjernelse af det afslåede	Eksisterende	0,3
	7220	Kildevæld	Rydning af opvækst	Eksisterende	0,5
			Græsning	Eksisterende	0,5
	1210	Strandvold med enårige	Andet areal uden drift	Eksisterende	0,6
	1220	Strandvold med flerårige	Andet areal uden drift	Eksisterende	3,4
	1230	Kystklint/klippe	Andet areal uden drift	Eksisterende	2,1
	7210	Avneknippemose	Rydning af opvækst	Nyt	4,3
			Græsning	Eksisterende	7,3
				Nyt	4,3
	7230	Rigkær	Rydning af opvækst	Eksisterende	7,1
				Nyt	10,1
			Græsning	Eksisterende	7,1
				Nyt	10,1
	1330	Strandeng	Græsning	Eksisterende	61,2
			Andet areal uden drift	Eksisterende	7,9
	2130	Grå/grøn klit	Andet areal uden drift	Eksisterende	8,0
	2110	Forklit	Andet areal uden drift	Eksisterende	1,1
	6120	Tør overdrev på kalkholdigt sand	Rydning af opvækst	Eksisterende	2,9
	2120	Hvid klit	Bekæmpelse af invasive arter	Eksisterende	1,5

Tabel IV: Planlagte enkeltstående plejetiltag for lysåbne naturtyper

Areal omfattet af indsatsen (ha)				Omfattet af eksisterende planlægning	Total
	Naturtype	Plejetiltag			
Eksisterende habitatnatur	6210	Kalkoverdrev	Hegning	Eksisterende	35,9
			Andre anlæg vedr. græsning - ikke hegn	Eksisterende	35,9
	7220	Kildevæld	Hegning	Eksisterende	0,5
			Andre anlæg vedr. græsning - ikke hegn	Eksisterende	0,5
	7210	Avneknippemose	Hegning	Eksisterende	7,3
				Nyt	4,3
			Andre anlæg vedr. græsning - ikke hegn	Eksisterende	7,3
				Nyt	4,3
			Rydning af bevoksning	Nyt	4,3
	7230	Rigkær	Hegning	Eksisterende	7,1
				Nyt	10,1
			Andre anlæg vedr. græsning - ikke hegn	Eksisterende	7,1
				Nyt	10,1
			Rydning af bevoksning	Nyt	10,1
	1330	Strandeng	Hegning	Eksisterende	61,2
			Andre anlæg vedr. græsning - ikke hegn	Eksisterende	61,2

I tabel III og IV er der en opdeling i to kategorier "eksisterende" og "nye":

- "Eksisterende": Kategorien dækker over de tilfælde, hvor det pågældende plejetiltag allerede er omfattet af den eksisterende driftsforvaltning eller hvor det fremgår af eksisterende driftsplaner og lignende, at plejetiltaget vil blive gennemført i plejeplanperioden.
- "nye": Kategorien omfatter de tiltag, der alene gennemføres for at opfylde målene i N2000-planerne for 2016-2021.

Udvidelser af naturtyper

Nogle af Natura 2000-områdets arealer uden habitatnatur kan udvikle sig til naturtyper på sigt. For naturtyperne kalkoverdrev, avneknippemose og rigkær kan der på lang sigt samlet blive tale om en nettoforøgelse på 10-40 ha.

Ved denne indsats sikres der sammenhæng mellem forekomster af overdrev med henblik på at gøre arealet mere robust overfor a) pludselige hændelser (f.eks. ekstreme vejrforhold),

Særlig indsats for arter

Plejen af områdets lysåbne naturtyper vil samtidig tilgodese en række arter på udpegningsgrundlaget. Herudover planlægger Naturstyrelsen en særlig indsats for klokkefrø, klyde, fjordterne, havterne og dværgterne,

Naturstyrelsen planlægger ikke yderligere indsats for arterne skæv vindelsnegl, sump vindelsnegl, stor vandsalamander, sangsvane, mørkbuget knortegås, troldand, havørn, fiskeørn, plettet rørvagtel, engsnarre, almindelig ryle, sorthovedet måge, rørdrum, rørhøg, brushanesplitterne, og mosehornugle end de plejetiltag, der er oplyst under plejeplanerne for de lysåbne naturtyper. Der sker plejetiltag i form af afgræsning mv for ganske betydelige arealer i natura2000-området, der ikke er naturtyper. Græsningen målrettes de enkelte arter, hvor det er relevant og muligt. Samtidig er en række øer og holme underlagt adgangsforbud i yngletiden. Denne pleje tilgodeser sikring af levesteder for de nævnte arter.

Tabel VII: Mål for arter

Målsatte arter (antal)		
Art	Navn	Målsætning
1188	Klokkefrø	Sikring af artens spredningsmuligheder
		Sikring af artens levested
A132	Klyde	Sikring af artens levested
		Beskyttelse mod forstyrrelser
A193	Fjordterne	Sikring af artens levested
A194	Havterne	Sikring af artens levested
		Beskyttelse mod forstyrrelser
A195	Dværgterne	Sikring af artens levested
		Beskyttelse mod forstyrrelser

Tabel VIII: Planlagte artsplejetiltag for arter *udover* plejetiltagene for de lysåbne naturtyper

Indsatser for arter (antal)		
Art	Navn	Indsatstype
1188	Klokkefrø	Restaurering af vandhuller/søer
A132	Klyde	Færdelsesregulering ved skiltning
		Begrænsning af prædation
A193	Fjordterne	Begrænsning af prædation
A194	Havterne	Færdelsesregulering ved skiltning
		Begrænsning af prædation
A195	Dværgterne	Færdelsesregulering ved skiltning
		Begrænsning af prædation

Forventningen til den samlede indsats

Den samlede indsats for naturtyper og arter på styrelsens arealer forventes at medføre, at udviklingen i tilstanden er i fremgang for de dele af naturtyper og arter, der vedrører Naturstyrelsens arealer, således at der på sigt opnås tilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed for det.

**Miljø- og
Fødevareministeriet**
Naturstyrelsen

Gjøddinggård
Førstballevej 2
7183 Randbøl

www.nst.dk